

HUKUK KİTAPLIĐI

GÜNCEL HUKUK ARAŐTIRMALARI SERİSİ

AŐI İnternet Ortamında Kişilik Hakkı İhlalleri

MUHAMMED HANİFİ DEĞİRMENÇAY

Yüksek Lisans

Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi

12 TEMMUZ 2021

<https://hukukkitapligi.com/?p=1209>

İnternet Ortamında Kişilik Hakkı İhlalleri

Muhammed Hanifi Değirmençay

Yüksek Lisans, Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi

1. Giriş

İnternet ortamında kişilik hakkı ihlalleri, gerek kişilik hakkı değerlerinin sınırlı sayıda olmayıp çok geniş bir alanı kapsamaması gerekse de her geçen gün değişen-dönüşen bir alanı ifade eden internet ortamında bu değerleri ihlal edebilecek araçların çoğalıp yaygınlaşması nedeniyle çok daha ayrıntılı bir incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu hususun bilincinde olarak yazımızda kişilik hakkı ve kişilik hakkı değerleri kısaca tanımlanarak bu değerlerin internet ortamındaki araçlarla nasıl ihlal edilebileceği örneklerle incelenmiş ve böylece bu konu özelinde naçizane bir farkındalık oluşması amaçlanmıştır.

2. Kişilik Hakkı ve Kişilik Hakkı Değerleri

Kişilik hakkı, değeri para ile ölçülemeyen değerleri kapsayan bir hakkı ifade etmesi nedeniyle şahısvarlığı haklarından biri olarak nitelendirilmiştir. Öğreti kişilik hakkını; kişinin var olmak, özgür olmak ve saygı görmek hususlarındaki hakkı; kişiliği oluşturan maddi-manevi değerlerin bütünü; kişinin hukuken korunan ve kişiliği nedeniyle sahip olduğu maddi-manevi ve sosyal-iktisadi değerlerin tümü gibi genel ifadelerle tanımlamayı tercih etmiştir.¹ Aynı doğrultuda kişilik hakkı değerlerinin sınırlı sayıda olamayacağı, belirlenen değerlerin birer örneklemeden ibaret olduğu ve hâkimin somut olayın özelliklerine göre yeni bir kişilik hakkı değeri tespit edebileceği de belirtilmiştir.² Bu bağlamda; yaşam, fiziki ve psikolojik vücut bütünlüğü, özel hayatın gizliliği, kişinin kendiyile özdeş kimliği gibi değerler tespit edilmiştir. Öğretinin konu özelinde benimsediği bu kapsayıcı ve genelleştirici tavır, hiç şüphesiz, kişilik hakkı

¹ Gökhan Antalya ve Murat Topuz. Medeni Hukuk (Marmara Hukuk Yorumu), Ankara, Seçkin Yayınları, s. 186-189.

² Antalya ve Topuz, s. 191.

ve değerlerinin hassas bir alanı ifade etmesi ve yüksek bir korumaya ihtiyaç duymasıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim kişilik hakkının mutlak hak kategorisinde tespit edilmesi ve bu doğrultuda bu hakkın kişiye, her türlü haksız müdahaleye karşı çıkıp herkese karşı ileri sürebileceği bir hakimiyet alanını sağlaması da bu çıkarımı desteklemektedir. Yine, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan ve ölümlerle sona eren kişilik hakkından tümüyle vazgeçmenin mümkün olmaması, devredilememesi veya hukuka aykırı sınırlamaların kesin hükümsüzlük yaptırımına muhatap olması³ da aynı mantık çerçevesinde okunabilir. Hukukumuzda kişilik hakkı ve değerlerine karşı yapılan saldırılara karşı kişiye tanınan hukuki çareler ise saldırıyı veya saldırı tehlikesinin önlenmesini isteme, maddi-manevi tazminat ve ihlal neticesinde elde edilen kazancın vekaletsiz iş görme hükümlerine göre devrini istemek şeklinde sıralanabilir.⁴

3. İhlal Şekilleri

Kişilik hakkı değerleri sınırlı sayıda olmadığı gibi, ihlal şekillerini belirlemek de mümkün değildir. Nitekim teknolojik gelişmeler, kişilik hakkı ihlallerine vücut verebilecek birçok aracı/imekânı da beraberinde getirmektedir. Yazımızın da konusunu teşkil eden internet ortamı; internete erişim hizmeti sağlayan erişim sağlayıcıları, internet üzerinde her türlü veriyi üreten-değiştiren ve kullanıcıların erişimine sunan içerik sağlayıcıları ve tüm bu hizmet ve içeriği barındıran sistemleri/sunuculara sahip ya da işleten yer sağlayıcılarından oluşan bir ekosistemi ifade etmektedir.⁵ Söz konusu bu ekosistem, teknolojik gelişmelerle katılımcı sayısının her geçen gün arttığı, katılımcıların ve algoritmik sistemlerin içerik sağlayıcı konumuna yerleştiği, her yerden ve her zaman erişimin mümkün olduğu ve bunun sonucunda da yönetimi ve düzenlenmesi-denetlenmesinin her geçen gün zorlaştığı karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Merkezîyetçi olmayan bir felsefenin ürünü olarak internet, gelişmelere açık bir esnekliği ve özgürlüğü sağladığı kadar bu imkânların

³ Kemal Oğuzman ve Nami Barlas. Medeni Hukuk, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s. 161/174; Antalya ve Topuz, s. 188.

⁴ Antalya ve Topuz, s. 190.

⁵ 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hk. Kanun, M. 2/I(e-f-g-m).

kötüye kullanım tehlikesini de taşımaktadır. Nitekim site alan adları, bireysel web siteleri ve sosyal medya içerikleri, virüs ve solucan gibi zararlı yazılımlar ve spam mailler aracılığıyla kişilik hakkı ve değerlerinin ihlali söz konusu olabilmektedir.⁶ Ayrıca anonim hale getirildiği zannedilen verilerin konum verileri, fatura-POS verileri, trafik verileri, hat tanımlama gibi veri kaynaklarının öngörücü algoritmalar tarafından işlenerek kimlik tespitinin de yapılabilmesi ihlallerin ne derece ciddi olabileceği konusunda da ayrıca fikir vermektedir.

4. Konularına Göre Kişilik Hakkı İhlalleri

4. 1. Kişinin Kendiyle Özdeş Kimliğinin Zedelenmesi

İnternet ortamında kişilik hakkı ihlallerinin başında kişinin kendiyle özdeş kimliğinin zedelenmesi gelmektedir. Kişinin kendiyle özdeş kimliği; kişinin ismini, şeref ve haysiyetini, sesi ve görüntüsü gibi unsurları içerisinde barındıran bir kişilik hakkı değeridir. Bunlardan kişinin ismi, internet ortamında sitelerin numerik IP adreslerinin yanında yer alan metin/dizge adresleri üzerinden zedelenebilir. Bu noktada kişinin ismi, kötüniyetli bir üçüncü kişi tarafından aynen alınarak ya da isim üzerinde küçük düşürücü, aşağılayıcı değişiklik yaparak alan adlarında kullanımı neticesinde saldırıya uğramış kabul edilir. Alan adı ile isim ihlali, genellikle tanınmış kişiler ile sahasında önde gelen şirketlerin maruz kaldığı bir ihlal türüdür. Kötüniyetli üçüncü kişi böylelikle alan adını fahiş fiyatlarla asıl sahibine devretmeyi ya da bu ismin tanınmışlığından yararlanarak kendi ürünleri tanıtmayı hedefler. Bunlardan ilki için gerçek ya da tüzel kişi, WIPO nezdinde bir başvuru yürüterek alan adının kendine devrini isteyebilir⁷. İkinci kullanım sonucunda elde edilen menfaatlerin ise vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca devri istenebilir. Benzer bir ihlal, mail adresi belirleme ve site içerikleri ile de söz konusu olabilir.

⁶ Ali Haydar Doğu. İnternet Ortamında Kişilik Haklarının İhlali, KTU SBE Sos. Bil. Derg. 2014, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_1cca9.pdf, s. 327-335.

⁷ Cem Yılmaz, Sabancı ve Akbank davaları bu hususta örnek olarak verilebilir: Doğu, s. 328-330.

4. 2. Kişinin Şeref ve Haysiyetinin Zedelenmesi

Kişinin şeref ve haysiyeti de internet ortamında korunması gereken değerlerin arasında sayılmıştır. Zamana, kişilerin mesleki konum ve çevrelerine göre değişkenlik gösterebilen bir kavram olarak nitelendirilen şeref ve haysiyet, kişinin insan olmak sıfatıyla sahip olduğu değerlerin bütünü olarak ifade edilmiştir. Kişinin şeref ve haysiyeti; asılsız suçlama, iftira, dedikodu, hakaret ve küfür gibi davranışlar sonucunda ihlal edilmektedir. İnternet ortamında bu ihlaller genellikle bireysel/blog ve sosyal medya sitelerinde görsel, görsel-işitsel ya da yazınsal içeriklerle söz konusu olabileceği gibi, mail vasıtasıyla da kişinin şeref ve haysiyeti saldırıya uğrayabilir. Kurumsal mail adresi üzerinden böyle bir ihlalin gerçekleşmesi halinde ise adam çalıştırmanın sorumluluğu çerçevesinde işverenin sorumluluğu gündeme gelebilir.

4. 3. Ayrımcılık

Öngörücü algoritmaların sıklıkla kullanılmaya başlandığı günümüzde kişilik hakkı ihlaline konu olabilecek bir diğer husus ise ayrımcılık olarak nitelendirilebilir. Temel hak ve özgürlüklere dair birçok metinde açıkça yasaklanan ayrımcılık, eşit nitelikler arasında önyargılar neticesinde birini diğerine tercih etmek olarak tanımlanabilir. Başta sigorta primi hesaplama ve kredi başvurularını değerlendirme olmak üzere birçok alanda öngörücü algoritmalar kullanılmaktadır. Ancak kişilerin yaşadıkları yer, eğitim seviyeleri, cinsiyet veya diğer korunan değerlere dayalı sistemlerin eğitim verilerinde yer alan önyargılar, kişilerin ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır.⁸ Örneğin; kendisinin bir sabıka kaydı olmamasına rağmen, sırf yaşadığı çevrenin sabıka puanının yüksek olması nedeniyle algoritma, başvurucudan haksız bir şekilde yüksek sigorta primi isteyebilmektedir. Öngörücü algoritmaların karar alma süreçlerinde yer alması sonucu kişilerin ayrımcılığa maruz kalması da kişilik hakkı ihlali olarak dikkate alınmalıdır.

⁸ Frederik Borgesius. Discrimination, artificial intelligence, and algorithmic decision-making, Avrupa Konseyi Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu için Hazırlanan Çalışma, Strasbourg, s. 20, (2018).

4. 4. Özel Hayatın İhlali

İnternet ortamında çeşitli veri türlerinin (görsel-işitsel-yazınsal) paylaşılabilmesi ve hızlı bir şekilde farklı katılımcıların erişimine sunulması kişilik hakkı değerlerinden kişisel hayatın saldırılara açık hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Kişisel hayat; kamusal alan, özel alan ve gizli alan olmak üzere üç farklı alandan oluşmaktadır. Bunlardan yalnızca kamusal alana yansıtılan bilgilerin işlenmesinde kişinin rızası aranmazken özel ve gizli alanlar kişinin çok sınırlı bir çevresiyle paylaştığı hassas verileri barındırmaktadır ve işlenmesi kişinin rızasına bağlıdır. Kişinin görüntü ve sesi, sosyal medya hesapları, mailleri, konum verileri, satın alma alışkanlıkları, POS verileri, internet kullanımı sonucu oluşturulan profili gibi hususlar kişinin özel hayatının birer yansımalarıdır. Esasen veri kaynaklarının bu denli farklılaşabildiği günümüzde verilerin ne kadar anonim olabileceği de bir tartışma konusudur.⁹ Bu nedenle anonimleştirilememiş verilerin kişinin rızası olmaksızın aynen ya da değişiklik yaparak işlenmesi kişilik hakkının ihlaline vücut verir. Bu kapsamda elde edilen menfaatlerin vekaletsiz iş görme hükümlerine göre devri talep edilebilir. Öte yandan virüs ve solucan atakları sonucunda şifre ve kullanıcı adı kopyalayan programlar da kişilerin özel verileri olan sosyal medya hesapları, şahsi yazışmaları ve postalarının üçüncü kişilere geçmesine neden olarak kişilik hakkına saldırının bir başka formu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. 5. Cinsel Yaşamın İhlali

Kişilik hakkı değerlerinden cinsel yaşamın ihlali de internet ortamında söz konusu olabilecektir. Kişilerin gizli alanlarına tekabül eden cinsel yaşamlarını görüntülemek ya da bu verileri kişilerin bulut hesaplarına erişerek elde etmek başlı başına bir ihlale vücut verecektir. Beraberinde bu verilerin internet ortamında paylaşılması ya da bir şantaj konu edilmesi de mümkündür. Öte yandan dikkate

⁹ Elise Devaux. How “anonymous” is anonymized data?, <https://www.statice.ai/post/how-anonymous-is-anonymized-data>, 2020; Luciano Floridi. Big Data and Their Epistemological Challenge, *Philos. Technol.* **25**, 435–437 (2012).

alınması gereken bir diğer husus ise deepfake olarak adlandırılan yapay zeka sistemleri ile kişiler, birtakım pornografik içeriklere montajlanabilmektedir. Böyle bir hareket, kişinin şeref ve haysiyetini zedeleyeceği gibi, aynı zamanda cinsel yaşamının ihlali anlamına da gelecektir.

4. 6. İrade Muhtariyetinin Sınırlanması

İnternet ortamında gündeme gelebilecek bir diğer ihlal şekli ise kişinin irade muhtariyetinin sınırlanmasıdır. Kişinin irade muhtariyeti, phishing siteleri olarak da bilinen dolandırıcılık sitelerinin mail aracılığıyla kişileri aldatması, korkutması neticesinde sınırlanabilir. Örneğin terör örgütüne yardım yaptığı iddia edilerek kendisini savcı olarak tanıtan birisine belli bir meblağı iletmesi kişiden istenebileceği gibi, kişi ödül kazandığını zannederek bir bağlantıyı açması halinde hesabı ya da bilgilerinin üçüncü kişilere geçmesine neden olabilir. İrade muhtariyeti öte yandan çerezleri belirleme noktasında da ortaya çıkmaktadır. Yasa gereği zorunlu çerezler dışında geliştirme ve reklam çerezleri hususunda kişiler, verilerinin işlenmemesini talep edebilir.¹⁰ Ancak böyle bir seçim hakkının kendisine verilmediğini ve bunun sonucunda verilerinin işlendiğini belirten bir kullanıcı, irade muhtariyetinin zedelendiğini ve böylece kişilik hakkının ihlal edildiğini ileri sürebilir. Son olarak yapışkan reklamlar ve yapışkan bağlantılar da kişinin internet ortamında hareket hürriyetini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Gerçekten de sitelerin büyük bir çoğunluğunu kaplayan ve esas içeriğe erişimi engelleyen bu reklamlar ile kapatmayı zorlaştıracak şekilde tasarlanan ve genellikle “bilgisayarınızda virüs tespit edildi“ ileti kutusuyla ortaya çıkan yapışkan bağlantılar (linkler) kişinin hareket hürriyetini ve irade muhtariyetini önemli ölçüde ihlal etmektedir. Nitekim Google Ad Manager, bu reklamların sayfa üzerinde konumlandırılması hakkında bir yönerge sayfasını da site yöneticilerinin hizmetine sunmuştur.¹¹

¹⁰ Hüseyin Can Aksoy. Avrupa Birliği Veri Koruma Düzenlemeleri Işığında Türk Hukukunda Çerezler, [Sunum] < <https://youtu.be/kmO20r90HxM> >

¹¹ İlgili yönerge için bkz. < <https://support.google.com/admanager/answer/7246067?hl=en> >

5. Sonuç

Kişiliği oluşturan ve kişiyi insan kılan maddi-manevi değerlerin bütünü olarak ifade edilen kişilik hakkı; genel ve kapsayıcı bir şekilde tanımlanması, kişiye herkese karşı ileri sürülebileceği bir hakimiyet alanı tanınması ve hâkimin de bu alanı serbestçe tayin edebilmesi neticesinde hassas ve korunmaya değer bir alanı ifade etmektedir. Bu koruma, fiziki yaşantımızı olduğu kadar hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen sanal yaşantımızı da kapsamaktadır. Kişilik hakkı değerleri sınırlı sayıda belirlenemediği gibi, her geçen gün değişen ve gelişen teknoloji bu değerlerin ihlal şekillerini sınırlı bir şekilde belirlemeyi de imkânsız hale getirmiştir. Ancak kişiler, internet ortamında maruz kaldıkları saldırıları ya da saldırı tehlikelerini ortadan kaldırma, maddi-manevi tazminat ve kazancın vekaletsiz iş görme hükümlerine göre devrini isteme gibi hak ve istemlere sahiptir.